

Lični dokazi

SASLUŠANJE OKRIVLJENOG

Saslušanje okrivljenog

• Saslušanje osumnjičenog u izviđaju čl. 261. ZKP

• Ako policija u toku prikupljanja obavještenja ocijeni da pozvani građanin može biti osumnjičeni, dužna je da o tome odmah obavijesti državnog tužioca koji će zatražiti od policije da mu dovede osumnjičenog ukoliko ocijeni da je njegovo saslušanje prije donošenja naredbe o sprovođenju istrage neophodno.

• Osumnjičeni se obavještava o djelu koje mu se stavlja na teret i o osnovama sumnje, da ne mora da daje nikakve izjave niti da odgovara na postavljena pitanja, kao i da se sve njegove izjave mogu upotrijebiti kao dokaz protiv njega u krivičnom postupku, kao i o pravu da uzme branioca koji će prisustvovati njegovom saslušanju.

• Osumnjičenom će se omogućiti da upotrebom telefona ili drugog sredstva elektronske komunikacije neposredno ili posredstvom članova porodice ili trećeg lica čiji identitet mora biti poznat uspostavi kontakt sa braniocem, a državni tužilac može osumnjičenom pomoći da nađe branioca.

Saslušanje okrivljenog

- Ako u slučaju obavezne odbrane osumnjičeni sam ne uzme branioca ili branilac ne dođe u roku od četiri državni tužilac će po službenoj dužnosti osumnjičenom postaviti branioca po redosljedu sa spiska Advokatske komore i bez odlaganja ga saslušati
- Po odobrenju državnog tužioca, a uz prisustvo branioca, policija i službenici organa državne uprave nadležnog za poslove carina mogu da saslušaju osumnjičenog.
- Branilac postavljen po službenoj dužnosti ostaje u postupku dok postoje uslovi za obaveznu odbranu, odnosno dok okrivljeni sam ne izabere branioca
- Na saslušanje osumnjičenog od strane državnog tužioca, odnosno policije primjenjuju se odredbe o saslušanju okrivljenog

Saslušanje okrivljenog

- O saslušanju osumnjičenog sastavlja se zapisnik koji se osumnjičenom čita i koji on potpisuje i u zapisnik se unose sve primjedbe koje je osumnjičeni dao. Tok saslušanja može se snimiti i uređajem za audio, odnosno audiovizuelno snimanje. Zapisnik o saslušanju osumnjičenog ne izdvaja se iz spisa i **može se koristiti kao dokaz u krivičnom postupku.**
- Ako nakon saslušanja osumnjičenog državni tužilac ocijeni da postoji **osnovana sumnja** da je osumnjičeni učinio krivično djelo koje mu se stavlja na teret, naredbom će odrediti sprovođenje istrage.
- Kad donese naredbu, državni tužilac može donijeti rješenje o zadržavanju osumnjičenog, a u tom slučaju državni tužilac će sudiji za istragu predložiti određivanje pritvora

Saslušanje okrivljenog

- Kada se okrivljeno prvi put saslušava
  - Lični podaci
  - Saopštavanje prava
  - Saopštavanje zašto se okrivljuje, osnovi sumnje koji stoje protiv njega, da nije dužan da iznese odbranu, niti da odgovara na postavljena pitanja i da njegov iskaz može biti korišćen kao dokaz u postupku i bez njegove saglasnosti i pozvaće se da, ako želi, iznese odbranu
- Okrivljeni se saslušava usmeno - ima pravo da se prilikom saslušanja koristi svojim zabilješkama.
- Prilikom saslušanja treba okrivljenom omogućiti da se u neometanom izlaganju izjasni o svim okolnostima koje ga terete i da iznese činjenice koje mu služe za odbranu
- Kad okrivljeni završi svoj iskaz, postaviće mu se pitanja ukoliko je potrebno da se popune praznine ili otklone protivrječnosti i nejasnoće u njegovom izlaganju.
- Okrivljeni se saslušava uz puno uvažavanje njegove ličnosti

Saslušanje okrivljenog

- Prema okrivljenom ne smiju se upotrijebiti sila, prijetnja, obmana, iznuda, iznurivanje ili druga slična sredstva da bi se došlo do njegove izjave, priznanja ili činjenja koje bi se protiv njega moglo upotrijebiti kao dokaz.
- Okrivljeni može biti saslušan u odsustvu branioca, ako se izričito odrekao tog prava, a odbrana nije obavezna, ako branilac nije prisutan iako je obaviješten o saslušanju, a ne postoji mogućnost da okrivljeni uzme drugog branioca ili ako za prvo saslušanje okrivljeni nije obezbijedio prisustvo branioca ni u roku od 24 časa od časa kad je poučen o ovom pravu, osim u slučaju obavezne odbrane.
- Ako je postupljeno suprotno odredbama ZKP ili okrivljeni nije poučen o pravima ili ako izjave okrivljenog o potrebi prisustvovanja branioca nisu unesene u zapisnik, takav iskaz se ne može koristiti kao dokaz u krivičnom postupku.

Saslušanje okrivljenog

- Okrivljenom treba postavljati pitanja jasno, razgovjetno i određeno, tako da ih može potpuno razumjeti
- U saslušanju se ne smije polaziti od pretpostavke da je okrivljeni priznao nešto što nije priznao, niti se smiju postavljati pitanja u kojima je već sadržano kako na njih treba odgovarati (sugestivna pitanja).
- Ako se docniji iskazi okrivljenog razlikuju od ranijih, a naročito ako okrivljeni opozove svoje priznanje, sud će ga pozvati da iznese razloge zašto je dao različite iskaze, odnosno zašto je opozvao priznanje.

Saslušanje okrivljenog

- **Suočenje čl. 102. ZKP**
- Okrivljeni može biti suočen sa svjedokom ili drugim okrivljenim, ako se njihovi iskazi ne slažu u pogledu važnih činjenica.
- Suočeni će se postaviti jedan prema drugom i od njih zahtijevati da jedan drugom ponove svoje iskaze o svakoj spornoj okolnosti i da raspravljaju o istinitosti onoga što su iskazali. Tok suočenja i izjave pri kojima su suočeni konačno ostali sud će unijeti u zapisnik.
- Radnja suočenja se može audio ili audiovizuelno snimati, o čemu će se sačiniti propis audio zapisa.

Saslušanje okrivljenog

- **Prepoznavanje lica ili predmeta čl. 103. ZKP**
- Ako je potrebno da se utvrdi da li okrivljeni prepozna određeno lice ili predmet, koje je prethodno opisao, pokazaće mu se to lice, zajedno sa drugim njemu nepoznatim licima čije su osnovne fizičke osobine slične onima kakve je opisao, odnosno taj predmet, zajedno sa predmetima iste ili slične vrste, nakon čega će se zatražiti da izjavi da li lice ili predmet prepoznaje sa sigurnošću i da, u slučaju potvrdnog odgovora, na prepoznato lice ili predmet ukaže.
- U izviđaju i istrazi prepoznavanje sprovodi državni tužilac koji će prethodno poučiti okrivljenog o pravima
- Radnja prepoznavanja će se obaviti tako da lice koje je predmet prepoznavanja ne može da vidi okrivljenog, niti okrivljeni može da vidi to lice prije nego što se pristupi prepoznavanju.
- O toku prepoznavanja i izjavama okrivljenog sastavlja se zapisnik i sačinjava zajednički foto snimak lica ili predmeta koji se prepoznaju, a po potrebi se može izvršiti i audio ili audiovizuelno snimanje.

Saslušanje okrivljenog

● **Bilježenje iskaza okrivljenog čl. 104. ZKP**

● Iskaz okrivljenog unosi se u zapisnik u obliku pripovijedanja, a postavljena pitanja i odgovori na njih unijeće se u zapisnik samo kad se odnose na krivičnu stvar

● Okrivljenom se može dozvoliti da svoj iskaz sam kazuje u zapisnik

● Iskaz okrivljenog se može audio, odnosno audiovizuelno snimiti, o čemu će se sačiniti prepis audio zapisa. Snimak iskaza okrivljenog predstavlja sastavni dio zapisnika o saslušanju okrivljenog i može se koristiti kao dokaz. Kopija zapisnika ili snimka izdaće se okrivljenom ako to zahtijeva

● **Priznanje okrivljenog čl. 105. ZKP**

● Kad okrivljeni priznaje izvršenje krivičnog djela, organ koji vodi postupak dužan je da i dalje prikuplja dokaze o KD

● Izuzetno, organ koji vodi postupak može odlučiti da ne prikuplja dokaze o KD kad je priznanje **potpuno, jasno i istinito.**

Saslušanje okrivljenog

● Lažni iskazi

- neposredno poricanje,
- izostavljanje kao laž,
- fabrikovana (izmišljena) laž,
- minimalizacija kao laž,
- preuveličavanje

● Neposredno poricanje

- odgovaranjem na postavljeno pitanje *Nisam to uradio*
- Pokušaj smanjivanja tenzije između ispitivača i ispitanika - *kognitivna disonanca*

Saslušanje okrivljenog

● **Izostavljanje (prikriivanje)**

● najzastupljenija vrsta laži

● veoma jednostavno je izreći - osoba u suštini govori istinu ali izostavlja detalje koji bi je mogli kompromitovati

● Izostavljanje -sinonim za *prikriivanje informacija*

● **Fabrikovana (izmišljena) laž**

● najkompleksnija vrsta laži – ispitanik falsifikuje činjenice -prikazuje lažne informacije kao istinite

● Istovremeno to moraju biti informacije koje neće biti kontradiktorne niti inkriminišuće

● *kognitivno opterećenje* – potreba za obmanom a ostavljanje utiska iskrenosti

● Problem memorije i koncentracije ispitanika – kod dugih razgovora

Saslušanje okrivljenog

- Osobe koje lažu na ovaj način moraju istovremeno da ispune brojne zadatke:
  - planiraju i kodiraju uverljive verbalne poruke dok projektuju uverljivu neverbalnu sliku
  - upravljaju svojim emocijama
  - prate ponašanje sagovornika
  - „prikladno“ odgovoraju na poruke sagovornika
- Strah od otkrivanja – aktivacija autonomnog nervnog sistema - nije pod voljnom kontrolom čoveka.
- Fiziološke promene - indikatori stresnog ili emocionalno izraženo stanje kao što je i strah od otkrivanja : širenje zenica, crvenilo ili rumenilo lica, bledilo, promene u ritmu disanja, pulsiranje karotidne arterije na vratu, znojenje

Saslušanje okrivljenog

- Slabost ove vrste laži - u njenim detaljima
- Provera istinitost upoređivanjem onoga što je ispitanik rekao sa onim što je poznato na osnovu materijalnih dokaza, iskaza žrtve, svedoka ili očevidaca
- Lažna priča obično ima hronologiju od početka do kraja
- Insistiranje na tome da ispitanik ispriča ono što se desilo obrnutom hronologijom npr. od kraja prema početku ili od nekog detalja koji je bio upečatljiv prema napred ili nazad.
- Insistiranje na postavljanju pitanja - osumnjičeni izostavlja pojedine delove ili inkriminišuće informacije – narušava strukturu i „validnost“ prvobitno osmišljene priče ili alibija.
- Kod ispitanika se stvara dodatno kognitivno opterećenje

Saslušanje okrivljenog

- **Minimalizacija**
- Osumnjičeni umanjuje ozbiljnost onoga što se desilo ili obim svog angažovanja u izvršenju KD
- On priznaje da se nešto desilo, ali laže u pojedinim delovima iskaza jer ne govori potpunu istinu - Npr. žrtva ima slomljen nos i fakturu vilice, a osumnjičeni izjavljuje da je samo ošamario.
- Pokušava da „zadovolji“ ispitivača i ograniči dalje ispitivanje
- Minimalizacija uključuje i racionalizaciju kao jedan od odbrambenih mehanizama - osumnjičeni ne samo da umanjuje obim svog angažovanja, već i razloge, pa možda i motive izvršenja krivičnog dela

Saslušanje okrivljenog

● Преувеличавање

● laganje u kojem se činjenice preuveličavaju ili se saopštava informacija koja prevazilazi istinu

● preuveličavanje učešće neke druge osobe – prebacivanje sumnje

● Doušnici u zatvora fabrikuju notorne laži da bi dobili neku vrstu benefita od strane uprave zatvorske ustanove.

● Mnogi od ovih ispitanika su psihopate ili sociopate koji nemaju osećaj krivice, griže savesti ili stida

● Manipulativni u interpersonalnim odnosima - imaju sposobnost da ubede druge u svoje laži - veliko iskustvo u obmanjivanju drugih

Невербални знакови лагања

- Знакови лаганја особени за svakog pojedinca
- Ne postoji tipično obmanjujuće ponašanje
- Osobe tokom laganja prolaze kroz tri različita psihološka procesa: *emocionalni, kognitivni i proces kontrole*
- **Emocionalni pristup** -usled laganja može doći do povećanog broja telesnih i facijalnih pokreta
- **Kognitivni pristup** - laganje kognitivno složen zadatak –kognitivno opterećenje dovodi do zanemarivanja govora tela – pojava manjeg broja pokreta ruku, ramena, većeg broja skretanja pogleda ili pojava oklevanja i grešaka u govoru
- **Proces kontrole** – ispitanik pokazuje ponašanje koje izgleda planirano, kruto i izrazito ujednačeno - izbegava pokrete
- Osobe koje lažu imaju tendenciju da sporije govore, da imaju piskutav glas, da čine više grešaka u govoru, da manje ilustruju, da čine manje pokreta rukama i prstima

Priprema i planiranje saslušanja

- Ključni elementi dobrog planiranja:
  - razumeti svrhu i odrediti ciljeve saslušanja,
  - dobiti što je moguće više informacija o događaju koji je predmet istrage
  - prikupiti informacije o osumnjičenom koji se sasluša,
  - razumeti i prepoznati šta treba dokazati,
  - proceniti koji su dokazi dostupni i način na koji su dobijeni,
  - razumeti pravnu regulativu,
  - pripremiti mehanizam saslušanja (definisati tematske celine i s tim u vezi planirati pitanja koja će biti postavljena okrivljenom),
  - definisati organizacijske aspekte saslušanja
- Većina policijskih službenika uči da intervjuiše žrtve, svedoke i osumnjičene kroz mešavinu intuicije i praktičnog iskustva
- Značaj izgrađivanja *odnosa sa osumnjičenim*, kao i značaja *socijalnih veština*

Priprema i planiranje saslušanja

- **Prikupljanje informacija o krivičnom delu**
  - Saznanja iz pouzdanih izvora
  - Saznanja od žrtava, oštećenih očevidaca
  - Odlazak na lice mesta – informacije o prostoru i objektima
- **Prikupljanje informacija o okrivljenom**
  - identifikaciona obeležja (njegovom ime i prezime, adresa, starosna dob, lični opis, rani život, opšta i kriminalna aktivnost, ranija osuđivanosti, lične i porodične prilike, školska sprema, kulturni i obrazovni nivo, socijalni kontakti, uslovi u kojima je vaspitavan i školovan, etičke norme, seksualno iskustvo (vezano prvenstveno za delikte motivisane zadovoljenjem seksualnog nagona), rasna i nacionalna pripadnost, politički, religiozni, običajni, tradicionalni, kulturni, istorijski i slični faktori), profesionalno angažovanje, zdravstveno i psihičko stanje, sklonosti

Priprema i planiranje saslušanja

- **Izvori podataka o okrivljenom:**
  - Policijske evidencije
  - Lica koja su bila u kontaktu sa okrivljenim i stručnjaci koji poznaju određene društvene grupe ili srediu iz koje potiče okrivljeni
  - Policajci koji su imali ranije kontakt sa okrivljenim - sklonosti i navike, podaci o kognitivnim i verbalnim sposobnostima, njegovoj kooperativnosti, vrsti otpora koji je pružao, spremnosti na priznanje
  - Otvoreni izvori - internet pretraživači, socijalne mreže, javne arhive podataka, javna sredstva informisanja i njihove *on line* arhive
  - Neposredni kontakt tokom preliminarne faze saslušanja

Priprema i planiranje saslušanja

- Razmatranje prikupljenih dokaza
- Analiza pravne regulative
- Određivanje tematskih celina
  - hronološki pristup,
  - pristup usmeren na pravne i kriminalističke aspekte krivičnog dela
  - pristup orijentisan na uzročno posledično povezivanje pojedinih događaja ili njihovih delova

Taktika i metode postavljanja pitanja

- **Питања треба да буду:**

- prilagođena obrazovanju, intelektualnom nivou, kulturnom poreklu, veri i uzrastu saslušavanog
- kratka, razgovetna, razumljiva i jasna - treba izbegavati dugačke i zamršene rečenice kao i složene konstrukcije prilikom formulisanja pitanja – svedoci ih najčešće ne razumeju, ne usuđuju se da kažu da im nisu jasna
- Bez visokostručnih izraza i pravničkih formulacija, pstraktnih pojmove i reči sa višestrukim značenjem - Na primer, nepravilno je reći: „*Da razmotrimo činjenično stanje ove krivične stvari*“ ili „*U kakvom je stanju bila Vaša svest?*“
- Da obuhvati samo jedan predmet interesovanja – nije dobro formulisano pitanje: „*Kako je izgledao učinilac krivičnog dela, gde je stajao i da li ste ga ranije videli*“? - tri samostalna pitanja

Taktika i metode postavljanja pitanja

- Ne treba postavljati novo pitanje pre nego što se dobije odgovor na prethodno
- Ne treba oblikovati: u vidu *negativne formulacije* (npr., „*Ne znate li vi možda šta se desilo ...?*“); ili u *pogodbenom obliku*, npr., „*Ako biste nam mogli reći ...?*“ jer će odgovor često biti: „*Ne bih mogao*“. Treba pitati: „*Recite nam da li ili kako ...?*“
- Ne treba izražavati rezervu u mogućnost dobijanja odgovora - nepravilno je pitati: „*Znamo da ste u momentu pucnja kupovali kartu na šalteru, ali ipak, da li ste nešto primetili?* – smanjuje se motivacija za svedočenje, stvara se utisak da je iskaz nebitan
- Ispitaniku se mora dati dovoljno vremena da razume postavljeno pitanje, razmisli šta zna o tome, formuliše odgovor, odgovori na postavljeno pitanje.

Taktika i metode postavljanja pitanja

- Ne bi trebalo prekidati ispitanika, jer se na taj način može: prekinuti misaoni tok, zaustaviti tok informacija, potencijalno sprečiti iznošenje važnih činjenica
- Pitanja moraju biti prilagođena pravilima pravnih izvora koji tretiraju problematiku ispitivanja i saslušanja
- **Otvorena pitanja** - dozvoljavaju širi spektar odgovora i drže ispitivano lice uključeno u ispitivanje i omogućuju ispitivaču da proceni kognitivne i verbalne sposobnosti osobe
- Preporučuje se upotreba pitanja tipa „Recite“, „Objasnite“, „Opišite“, „Šta se desilo“
- **Zatvorena pitanja** su usko fokusirana i zahtevaju veoma kratak odgovor, može se odgovoriti sa „*Da*“ ili „*Ne*“ - za kratko vreme veliki broj podataka – lakše obmanjivati kod odgovora na ova pitanja

Taktika i metode postavljanja pitanja

- **Dopunjujuća pitanja**
  - služe kao dopuna otvorenim pitanjima
  - Služe za preciziranje otvorenih pitanja
  - predstavljaju usmeravajuća pitanja za ono što se želi postići u prvoj fazi razgovora
- **Sondirajuća pitanja** - predstavljaju zlatna pitanja Kriminalistike
- **Izbegavati** započinjanje razgovora korišćenjem uvredljivih pitanja, pitanja koja sadrže direktnu optužbu, pitanja koja zahtevaju priznanje, ili pitanja koja opisuju dokaz zajedno sa direktnom optužbom

Taktika i metode postavljanja pitanja

- **Irelevantna pitanja**

- prikrivanje vodećeg cilja (ili ciljeva) ispitivača,
- uspostavljanje profesionalnog autoriteta
- procena „normalnog ponašanja“ odnosno tzv. osnovnog obrasca ponašanja – korisno za utvrđivanje da je ispitanik u stanju povećanog emocionalnog uzbuđenja,
- dozvoljavaju ispitivaču da identifikuje nešto što je možda zajedničko sa osumnjičenim - korisno zbog spostavljenja odnosa poverenja,
- služe da svojom strukturom smanje otpor kod osumnjičenih
- razbijaju koncentraciju ispitanika ili toka misli
- preporučljivo je da se ne postavljaju pitanja o političkim, religioznim ili seksualnim temama
- **Primeri:** *Da li ste oženjeni? Koliko imate dece? Koju srednju školu ste završili? Gde ste služili vojsku? Jesi li juče gledali teniski meč? Pratite li fudbal? Koji Vam je hobi?*

Taktika i metode postavljanja pitanja

- **Relevantna pitanja**

- Direktno se bave stvarima u vezi direktne umešanosti, saučesništva ili nekim drugim informacijama u vezi krivičnog događaja – potencijalna opasnost za okrivljenog - laganje
- Kratka i jasna
- Bez upotrebe izraza ubistvo, silovanje, i sl.
- Izazivaju tenziju, psihološke konflikte i izvesne psihološke promene koje najviše prete osumnjičenom koji je kriv.
- Pitanja ovog tipa ako su dobro konstruisana i jasno usmerena mogu “prisiliti” osumnjičenog koji je kriv da obmanjuje i laže

Upravljanje saslušanjem

- U cilje upravljanja saslušanjem ispitivič bi trebalo da:
  - pokazuje ispitaniku da ga sluša i da je zainteresovan za ono što se govori
  - vodi beleške tokom razgovora
  - raspituje se za detaljnije informacije
  - prepričava ono što ispitanik govori
  - proverava da li je dobro razumeo šta je ispitanik rekao
- Vođenje beleški svesti na minimum – opterećuje ispitivača a kod inkriminišućih pitanja izaziva strah kod ispitanika – podseća ga da se sve beleži.
- Ispitivači koji se sukobljavaju sa osumnjičenima, bez uspostavljanja odnosa poverenja ili izgradnje kredibilitetadirektno ili ih optužuju u prvom pitanju primoravaju osumnjičene da brane svoj stav i poriču svoju inkriminisanost
- Ispitivači koji su „prepotentni”, nadmeni, uvredljivi, stogi, grubi u izboru reči itd., izazivaju “gard” osumnjičenog Kada ispitivač nije dopadljiv osumnjičenom ili nije iskren prema osumnjičenom, to izaziva nepoverenje i zatvaranje osumnjičenog.

Uravljanje saslušanjem

- Ako ispitivač ima reputaciju „nekompetentnog“, to može da podstakne poricanje i obrnuto u slučaju kompetentnog ispitivača
- Ispitivačeva nesigurnost u činjenice slučaja, pogrešno citiranje dobro poznatih činjenica, ili nespremno izlaganje i pretpostavljanje podstiču poricanje osumnjičenog
- Oklevanje i nesigurnost ispitivača - ponašanje i tonalitetu glasa –
- Neiskren, nesiguran, ili glas bez samopouzdanja, podstiče verovanje osumnjičenog da još uvek nije otkriven – poriče umešanost
- Ispitivač koji stalno koristi nesigurne reči tokom opisivanja umešanosti osumnjičenog kao što su ”možda si...”, ”mogao si...”, ”postoji mogućnost”, ”obično se...” motiviše osumnjičenog na poricanje
- Isticanje ozbiljnosti posledica po osumnjičenog uz korišćenje eksplicitnih pojmova podstiče osumnjičenog na dodatni otpor
- Preduge i učestale pauze, uz ćutanje ispitivača, daju vremena osumnjičenom da se stabilizuje i učvrsti svoje poricanje

Uravljanje saslušanjem

- Pol ispitivača
  - ispitivač ženskog pola može povećati otpor kod ispitanika muškog pola, posebno ako je percipira kao mladu, neiskusnu ili naivnu. Slična reakcija se dešava i u slučaju ako je ispitivač mlađi muškarac
- Broj ispitivača
  - najbolji ambijent kada jedan ispitivač vodi razgovor.
  - Prisustvo dva ispitivača ne znači da obojica istovremeno razgovaraju sa ispitanikom - dok jedan saslušava, drugi beleži informacije i čeka svoj red.
  - Ukoliko je u prostoriji prisutno više od dve osobe - podiže se nivo anksioznosti ispitanika - stvaranje određene barijere između ispitanika i ispitivača
  - Prisustvo više ispitivača promovira „nadmetanje“, koje nije produktivno i koje odvlači fokus od ispitivanja